

KASHTACHILIK SAN'ATI: TARIXI, XUSUSIYATLARI VA ZAMONAVIY TALQINI

Nurullaeva Ruxshona

*Termiz davlat universiteti 3-kurs milliy libos,
kashtachilik va to'qimachilik yo'nalishi talabasi.*

Shamsiddinova Inobat

*Termiz davlat universiteti 3-kurs milliy libos,
kashtachilik va to'qimachilik yo'nalishi talabasi.*

Annotatsiya: *Kashtachilik O'zbekistonning milliy san'ati va madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, u xalqning tarixiy, diniy va estetik qadriyatlarini aks ettiradi. Maqolada kashtachilik san'ati tarixining rivojlanishi, uning mintaqaviy xususiyatlari, zamonaviy texnologiyalar yordamida yangilanayotgan jarayonlar tahlil qilinadi. Bunda kashtachilikning iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy ahamiyati, xalqaro bozorga chiqish imkoniyatlari ham muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *kashtachilik, milliy san'at, naqshlar, zamonaviy texnologiyalar, O'zbekiston*

KIRISH

Kashtachilik san'ati O'zbekiston madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, o'ziga xosligi bilan jahon miqyosida mashhurdir. Bu san'atning tarixi ming yillar oldin shakllanib, xalqning turmush tarzi, urf-odatlar va estetik qadriyatlarini aks ettiradi. Kashtachilik nafaqat o'ziga xos hunarmandchilik turi, balki xalq ijodiyoti va go'zallik tushunchasining ramzi sifatida ham qaraladi.

O'zbekistonning har bir hududi kashtachilikda o'ziga xos uslub va naqshlarni rivojlantirgan. Masalan, Buxoro va Samarqand naqshlari ko'proq murakkab va boy ranglarga ega bo'lsa, Farg'ona vodiysi kashtalarida nafislik va soddalik ustunlik qiladi. An'anaviy naqshlar orasida gul, barg, geometrik shakllar va diniy ramzlar keng qo'llaniladi. Ushbu naqshlar asosan ayollar liboslari, to'y marosimlari uchun mo'ljallangan bezaklar va xonadon buyumlarini bezashda ishlatilgan. Hozirgi kunda kashtachilik san'ati faqat an'anaviy naqshlar bilan cheklanib qolmay, balki zamonaviy talqinlar orqali yangilanmoqda. Dizaynerlar ushbu san'atni modaga integratsiya qilib, milliy naqshlarni kundalik kiyimlar, aksessuarlar va uy jihozlarida qo'llamoqdalar. Bu jarayon kashtachilikni nafaqat o'z tarixiy mohiyatini saqlashga, balki yangi avlodga yaqinlashtirishga ham xizmat qilmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, avtomatlashtirilgan kashta mashinalari va kompyuter grafikasi yordamida kashtachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish samaradorligi oshmoqda. Bu innovatsiyalar an'anaviy naqshlarni qayta tiklash va ularni ommaviy ishlab chiqarishda qo'llash imkonini bermoqda. Shu bilan birga, xalqaro bozorlarning o'sib borayotgan talabi tufayli, kashtachilik milliy iqtisodiyotda muhim o'rin egallamoqda. Mazkur maqola kashtachilik san'atining tarixiy ildizlari, mintaqaviy

xususiyatlari, an'anaviy naqshlari va zamonaviy texnologiyalar yordamida rivojlanish imkoniyatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Shuningdek, bu san'atning bugungi kundagi iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy ahamiyati hamda xalqaro bozordagi istiqbollari o'rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kashtachilik san'ati va uning rivojlanishiga oid tadqiqotlar bir qator ilmiy manbalar va tadqiqotlar orqali yoritilgan. Bu soha bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar asosan tarixiy, madaniy, va texnologik jihatlarni o'z ichiga oladi. Kashtachilikni o'rganishga bag'ishlangan asarlar, milliy san'at va dizaynning shakllanish jarayonlarini chuqur tahlil etadi. Quyida ushbu sohadagi asosiy ilmiy manbalar va tadqiqotlarga qisqacha tahlil kiritilgan.

Kashtachilik san'ati haqidagi birinchi yozma manbalar qadimgi Sharq xalqlarining tarixiy asarlaridan o'rin olgan. Abu Rayhon Beruniyning "Qadimgi xalqlarning urf-odatlarini" asarida mato, kashta va o'zbek xalqining kiyim-kechak san'ati haqida qimmatli ma'lumotlar mavjud. Tarixiy asarlarda kashtachilikning ijtimoiy, diniy va madaniy ahamiyati haqida fikrlar keltirilgan. Markaziy Osiyo xalqining milliy kiyimlarida kashtachilik naqshlari va texnikalari bilan bog'liq o'rganishlar alohida ahamiyatga ega.

Kashtachilikning mintaqaviy xususiyatlari va ular orasidagi farqlarni o'rganishga bag'ishlangan bir qator tadqiqotlar mavjud. Xususan, o'zbek xalq kashtachiligi "Buxoro kashtachiligi", "Samarqand naqshlari", "Farg'ona naqshlari" kabi atamalar bilan ajralib turadi.

Buxoro kashtachiligi ko'proq murakkab naqshlar va oltin ip bilan tikilgan naqshlar bilan tanilgan bo'lsa, Samarqand va Toshkentda geometrik va diniy ramzlar keng tarqalgan.

Shuningdek, Farg'ona vodiysining kashtachiligi nafaqat naqshlar, balki kashta ishlov berishning soddaligi va nozikligi bilan ajralib turadi. Bunda "Farg'ona kashta naqshlari" deb ataladigan an'anaviy dizaynlar orasida gullar, barglar va abstrakt shakllar ko'proq uchraydi.

So'nggi yillarda kashtachilik san'ati zamonaviy rivojlanishiga oid bir qator tadqiqotlar chop etildi. Shulardan biri - R. Abdullayevning "O'zbek kashtachiligi: tarixiy va madaniy meros" asari bo'lib, unda zamonaviy texnologiyalar yordamida kashta ishlab chiqarish jarayonlari va ularning samaradorligi haqida batafsil ma'lumotlar mavjud. Yangi texnologiyalar, jumladan, avtomatlashtirilgan kashta mashinalari yordamida naqshlarni tikish jarayoni sezilarli darajada tezlashgan va sifatli bo'lgan.

Shuningdek, R. Nurmatovning "Zamonaviy kashta dizayni" asarida milliy naqshlarning zamonaviy dizayn mahsulotlariga qanday integratsiya qilinishi haqida gapiriladi. Ushbu tadqiqotda o'zbek kashtachiligining global bozorga chiqish imkoniyatlari tahlil qilingan va xalqaro moda sanoatiga qo'shgan hissiy yoritilgan.

Kashtachilik san'ati nafaqat texnologik yutuqlar, balki xalqaro moda sanoatining o'zgarishlariga ham ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekistonning xalq hunarmandchilik mahsulotlari, xususan, kashtachilik butun dunyoda ommalashmoqda. "O'zbek milliy

kiyimlari” va “Kashta dizayni” bo'yicha xorijda o'tkazilgan ko'rgazmalar va tanlovlar, bu san'atning jahon bozoridagi o'rnini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shuningdek, kashtachilik san'atining ijtimoiy ahamiyati ham ko'rib chiqiladi. Ushbu san'at nafaqat iqtisodiy foyda keltirishi, balki milliy madaniyatni saqlab qolish va yoshlarni kashtachilikka jalb qilishda muhim rol o'ynamoqda. M. Xo'jaevning “Kashta san'ati va uning ijtimoiy ahamiyati” asarida, milliy kashtachilikning ijtimoiy va madaniy o'rnini tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda kashtachilik san'ati o'rganish uchun ilmiy tadqiqot metodlari, shu jumladan tarixiy tahlil, taqqoslash, an'anaviy va zamonaviy texnologiyalarning integratsiyasi, shuningdek, empirik tahlil usullari qo'llanildi. Tarixiy tahlil orqali kashtachilikning rivojlanish jarayonlari va mintaqaviy xususiyatlarining o'zaro aloqasi o'rganildi. Tadqiqotda an'anaviy kashtachilik naqshlari va ularning zamonaviy dizaynlarga qanday integratsiya qilinayotgani hamda yangi texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish samaradorligi tahlil qilindi.

Bundan tashqari, empirik tahlil yordamida xalqaro bozorga chiqayotgan kashtachilik mahsulotlarining iqtisodiy samaradorligi va ijtimoiy ta'siri o'rganildi. Bu jarayonlarda milliy kashtachilikning o'ziga xos xususiyatlari va uning xalqaro bozor talablari bilan moslashuvi hisobga olindi. Tadqiqotning metodologik asosida o'zbek kashtachiligini o'rganishga oid ilmiy manbalar, xususan, milliy va xalqaro ko'rgazmalar, tanlovlar va ilmiy maqolalar tahlil qilingan.

MUHOKAMA

Kashtachilik san'ati O'zbekistonda faqatgina tarixiy madaniyatning bir qismi sifatida emas, balki zamonaviy dizayn va texnologiyalar bilan birgalikda rivojlanayotgan soha sifatida ham qaraladi. Zamonaviy texnologiyalar kashtachilikni ishlab chiqarish jarayonini soddalashtirib, uning sifatini oshirishga yordam beradi. Avtomatlashtirilgan kashta mashinalari yordamida ishlab chiqarishning tezligi oshgani sayin, o'zbek kashtachiligiga bo'lgan talab ham ortmoqda.

Bugungi kunda O'zbekistonda kashtachilik an'analari faqat qo'lda bajariladigan san'at emas, balki yuqori sifatli texnologik ishlab chiqarishga asoslangan tarmoqqa aylanmoqda. Masalan, zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida milliy naqshlarni tikish jarayoni sezilarli darajada soddalashtirilib, murakkab dizaynlar ham qisqa vaqt ichida amalga oshirilmoqda. Bu, ayniqsa, xalqaro bozor talablariga moslashtirilgan mahsulotlar yaratishda muhim rol o'ynamoqda. Shu bilan birga, qo'l mehnati bilan yaratilgan mahsulotlarga bo'lgan ehtiyoj hamon yuqori bo'lib, bunday buyumlar eksklyuzivligi va badiiy qadri bilan ajralib turadi.

An'anaviy naqshlarning zamonaviy liboslarda qo'llanilishi orqali milliy madaniyat xalqaro moda sahnasida o'z o'rnini topmoqda. O'zbek kashtachiligida ishlatiladigan gul va naqshlarning har biri ma'lum bir ma'no-mazmunga ega. Masalan, “bodom” va “anor” naqshlari farovonlik va unumdorlik ramzi sifatida qabul qilinadi. Bugungi kunda bunday ramzlar nafaqat milliy kiyimlarda, balki kundalik liboslarda ham keng qo'llanilmoqda.

Bu milliy merosni saqlab qolish va uni kelajak avlodlarga yetkazishning samarali yo'llaridan biridir.

Zamonaviy dizayn tendensiyalari bilan uyg'unlashgan holda kashtachilik mahsulotlari xorijiy mamlakatlarda ham katta qiziqish uyg'otmoqda. Xususan, "Made in Uzbekistan" yorlig'i bilan eksport qilinayotgan mahsulotlar sifat va badiiy qadri tufayli xalqaro tanlovlarda e'tirof etilmoqda. Masalan, Toshkent va Samarqandda tashkil etilgan milliy ko'rgazmalar hamda xalqaro moda haftaligidagi ishtirok O'zbekistonning kashtachilik san'ati global maydondagi obro'sini oshirmoqda.

Shu bilan birga, kashtachilikni yoshlar orasida rivojlantirish maqsadida maxsus o'quv kurslari va kasb-hunar maktablari tashkil etilmoqda. Bu, nafaqat milliy san'atni rivojlantirish, balki yoshlarning bandligini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirda ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash dasturlari doirasida kashtachilikka oid ko'plab loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, kashtachilikni ichki va xalqaro bozorda yanada raqobatbardosh soha sifatida rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Kashtachilik mahsulotlarini marketing va reklama orqali xorijiy bozor talablariga moslashtirish ham muhim masalalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda onlayn platformalar yordamida mahsulotlarni global miqyosda sotish imkoniyati kengaymoqda. Ayniqsa, xalqaro mijozlarning didiga mos keluvchi noyob dizayn va naqshlar, yuqori sifatli materiallar va badiiy ishlov mahsulotlarga bo'lgan talabni oshirishga yordam bermoqda.

Shunday qilib, kashtachilik san'ati O'zbekistonda tarixiy ildizlarini saqlab qolgan holda, zamonaviy texnologiya va dizayn talablari bilan uyg'unlashib rivojlanmoqda. Bu jarayon milliy madaniyatni saqlab qolish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va xalqaro maydonda O'zbekistonning obro'sini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

NATIJALAR

Kashtachilik san'ati O'zbekistonda nafaqat madaniy meros, balki iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida qaralishi kerak. Ushbu tadqiqotda kashtachilikning an'anaviy va zamonaviy jihatlari o'rganilib, ushbu san'atning bugungi kundagi rivojlanishi va kelajakdagi istiqbollari tahlil qilindi. Kashtachilikni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, uni global bozorga chiqish uchun zarur bo'lgan asosiy omil bo'lib, bugungi kunda bu san'atni modernizatsiya qilish jarayoni davom etmoqda. Shuningdek, kashtachilikning ijtimoiy ahamiyati o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitda ham muhimdir. Xalq hunarmandchiligining rivojlanishi yosh avlodni kashtachilik san'ati bilan tanishtirish, ularni kasbga yo'naltirish orqali ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni hal qilishda yordam beradi. Kashtachilik mahsulotlarining xalqaro bozorga chiqqanida, bu nafaqat O'zbekistonning madaniy merosini, balki milliy iqtisodiyotning o'sishini ta'minlashi mumkin.

XULOSA

Kashtachilik san'ati O'zbekistonda tarixan rivojlanib kelgan va hozirgi kunda zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashgan bir soha sifatida yuksalmoqda. Ushbu san'atning mintaqaviy xususiyatlari, an'anaviy naqshlari va dizaynlarini saqlab qolish, uni global bozorga chiqarish va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish zarurati

mavjud. Kashtachilik san'ati nafaqat milliy madaniyatning saqlanishi, balki yoshlar uchun yangi ish o'rinlari yaratish, iqtisodiy o'sish va O'zbekistonning xalqaro miqyosda tanitilishida muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish samaradorligi oshgani sayin, kashtachilik mahsulotlariga bo'lgan talab ortib bormoqda. Shuningdek, kashtachilikni dizayn va modaga integratsiya qilish, uning dunyo miqyosidagi ahamiyatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Kashtachilikni yanada rivojlantirish, uni yangi avlodga o'rgatish va global bozorga chiqish uchun kerakli ilmiy, texnologik va iqtisodiy asoslar mavjud. Ushbu san'atni saqlab qolish va uni rivojlantirish O'zbekistonning madaniy va iqtisodiy kelajagi uchun muhimdir.

REFERENCES:

1. Abdullayev, R. (2020). *O'zbek kashtachiligi: tarixiy va madaniy meros*. Tashkent: Fan.
2. Nurmatov, R. (2019). *Zamonaviy kashta dizayni*. Tashkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.
3. Xo'jaev, M. (2018). *Kashta san'ati va uning ijtimoiy ahamiyati*. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
4. Beruniy, A. (2009). *Qadimgi xalqlarning urf-odatlar*. Tashkent: Akademnashr.
5. Aliev, M. (2021). *Milliy kashtachilik va zamonaviy texnologiyalar*. Tashkent: Sharq.

